

การประเมินและจำแนกช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จังหวัดเชียงราย

Evaluation and Classification of the Recreation Opportunities Spectrum in Natural-Base Attractions, Chiang Rai Province

◆ ขวัญฤทัย ครองยุติ

อาจารย์สาขาการจัดการการท่องเที่ยว สำนักวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Khwanruethai Krongyut

Lecturer of Tourism Management, School of Tourism, Chiangrai Rajabhat University

Email: khwanruethai.kro@crru.ac.th

◆ ดวงศิริ ภูมิวิชชุเวช

อาจารย์สาขาการจัดการการท่องเที่ยว สำนักวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Duangsir Poomvichuvech

Lecturer of Tourism Management, School of Tourism, Chiangrai Rajabhat University

Email: duangsiri.poo@crru.ac.th

◆ นฤมล สุมาร

อาจารย์สาขาการจัดการการท่องเที่ยว สำนักวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Narumol Suman

Lecturer of Tourism Management, School of Tourism, Chiangrai Rajabhat University

Email: narumon.sum@crru.ac.th

Abstract

The objectives of this research are to explore the potential of natural resources and to classify the recreation opportunity spectrum of 10 natural attractions in Chiang Rai. Assessed by 3 specialists in tourism planning and natural attraction management, the study uses 21 criteria for assessing the potential of natural attractions on the rating scale from 1 to 3 for potential of natural resources. Eight criteria for assessment are employed to rate the scale of recreational opportunities ranging from 1 to 5 score point. The measurement equation was employed for data analysis in order to divide the potential of natural tourism attractions into 3 classes and to classify their recreational potential into 6 levels.

The overall of the recreational site potential is average, with the score of 1.70. This includes low (below average) potential for the recreational activities with the nature-based attraction, adventure and ecotourism, with the scores 1.78, 1.74 and 1.70 respectively. Khun Korn Waterfall has the overall highest potential in the average level, with the score of 2:33 and is followed by, in the same level, Khun Jae Waterfall and Phu Kang Waterfall with the score of 2:23, 2:21. Tad Luang Waterfall, Mae Ka-jan Hot Spring, Num Load Cave, Pla Cave, and Pha Cave have the low potential with the score of 1.07, 1.07, 1.36, 1.52, 1.54 respectively.

The spectrum of recreational potential of the natural attractions in Chiang Rai, which are classified as semi-developed, are Pla Cave, Pha Cave, Tad Luang Waterfall, and Phu Kang Waterfall, with the score of 2.20, 2.23, 2.60 and 2.51 respectively. Mae Ka-jan Hot Spring and Pha Seart Hot Spring are classified as a developed attraction site, with the score of 1.31 and 1.33. Khun Jae Waterfall and Phu Chi Fa are a semi-primitive non-motorized attraction site, with the score of 3.75 and 3.88. Khun Korn Waterfall is a semi-primitive motorized attraction site, with the score of 2.65. Num Load Cave is a primitive attraction site, with the score of 4.02 respectively.

To increase the potential development of these natural attractions, Chiang Rai needs to utilize zoning land use and limiting recreational activities only to those that are environmental friendly in order to protect these tourism attractions from the undesirable effects of tourism activities. It needs to develop facilities that are not only environmentally friendly but also in harmony with nature by using locally outsourced materials to enhance and maintain the beauty of these sites. It needs to enforce appropriate regulations on the activities done on the sites in order to prevent and protect both visitors and environment, as well as encourage local participation in the management of the attractions in order to create a sense of ownership and a commitment in promoting, protecting, and sustaining these invaluable natural resources.

Keywords: Recreational Opportunity Spectrum, Natural Tourism Attractions, Chiang Rai Province

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติและจำแนกช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเชียงราย จำนวน 10 แหล่ง ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2558 ถึงเดือน เมษายน 2559 ทำการศึกษาโดยการสำรวจและประเมินจากผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนและ

จัดการการท่องเที่ยวจำนวน 3 ท่าน ใช้เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้งสิ้น 21 ตัวบ่งชี้ มีค่าคะแนนตั้งแต่ 1 ถึง 3 สำหรับการประเมินช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการใช้เกณฑ์ในการประเมินทั้งสิ้น 8 ตัวบ่งชี้ โดยให้ค่าคะแนนตั้งแต่ 1 ถึง 5 และใช้สมการถ่วงน้ำหนักในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อแบ่งศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติออกเป็น 3 ระดับ และจำแนกช่วงชั้นด้านนันทนาการออกเป็น 6 ช่วงชั้น

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางมีค่าคะแนน 1.70 โดยมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวธรรมชาติ การท่องเที่ยวผจญภัย และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับต่ำ มีค่าคะแนน 1.78, 1.74, และ 1.70 ตามลำดับ น้ำตกขุนกรณ์มีศักยภาพโดยรวมสูงที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าคะแนน 2.33 รองลงมาคือน้ำตกขุนแจ และน้ำตกปูแกง มีศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าคะแนน 2.23 และ 2.21 แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพอยู่ในระดับต่ำได้แก่ น้ำตกตาดหลวง บ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน ถ้ำน้ำลอด ถ้ำปุม-ถ้ำปลา และถ้ำพระ มีค่าคะแนน 1.07, 1.07, 1.36, 1.52, 1.54 ตามลำดับ

ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการแหล่งท่องเที่ยวจัดอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทกึ่งพัฒนา ได้แก่ ถ้ำปุม-ถ้ำปลา ถ้ำพระ น้ำตกตาดหลวง และน้ำตกปูแกง มีค่าคะแนน 2.20, 2.23, 2.60 และ 2.51 ตามลำดับ บ่อน้ำร้อนแม่ชะจาน และบ่อน้ำร้อนผาเสริฐ อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทพัฒนาอย่างมาก มีค่าคะแนน 1.31 และ 1.33 น้ำตกขุนแจและวนอุทยานภูชี้ฟ้าอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวกึ่งธรรมชาติไม่ใช่นันทนาการ มีค่าคะแนน 3.75 และ 3.88 น้ำตกขุนกรณ์อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทกึ่งธรรมชาติใช่นันทนาการ มีค่าคะแนน 2.65 และ ถ้ำน้ำลอดอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติสันโดษ มีค่าคะแนน 4.02 ตามลำดับ

หากจังหวัดเชียงรายต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวให้มีศักยภาพสูงขึ้นควรมีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์เพื่อจำกัดการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว และพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เลือกใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เพื่อรักษาความสวยงามโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติวางมาตรการ กฎระเบียบในการประกอบกิจกรรมในพื้นที่เพื่อป้องกันอันตรายให้แก่ผู้มาเยือนและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม และให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อสร้างความผูกพันและตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และร่วมกันอนุรักษ์ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จังหวัดเชียงราย

บทนำ

การท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงรายถือได้ว่าเป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยในจังหวัดเชียงรายมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งจากข้อมูลเบื้องต้น จังหวัดเชียงรายมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจำนวนทั้งสิ้น 37 แห่ง ซึ่งประกอบไปด้วย ภูเขา น้ำตก ถ้ำ ไปงพุร้อน (กรมทรัพยากรธรณี, 2556) และได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบสิ่งแวดล้อมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ทั้งนี้ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดเชียงรายยังไม่มีรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพธรรมชาติ จะเห็นได้จากการที่มีการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเชียงรายอย่างไร้ทิศทาง และไม่ได้มีการคำนึงถึงศักยภาพและความยั่งยืนของทรัพยากรการท่องเที่ยว หน่วยงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบในการดูแลสถานที่ท่องเที่ยวไม่ได้มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติเท่าที่ควร (จริญญา ณ พิกุล และวรัชต์ มัธยมบุรุษ, 2555) ทำให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและการสูญเสียระบบนิเวศพื้นที่ธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (เบญจมาศ ณ ทองแก้ว และคณะ, 2560) ทั้งนี้แนวคิดการจำแนกช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการเป็นแนวคิดพื้นฐานในการสำรวจวางแผน และการจัดการ ทรัพยากรนันทนาการเพื่อจำแนกแหล่งนันทนาการหรือแหล่งท่องเที่ยวออกตามลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ (Physical Settings) ลักษณะทางสังคม (Social Settings) และลักษณะทางด้านการจัดการพื้นที่ (Managerial Settings) ซึ่งส่งผลให้ประสบการณ์นันทนาการ (Recreation Experience) ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการไปเยือน แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน (วาสนาทองตัน, 2554) ดังนั้นเพื่อนำไปสู่การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แนวคิดช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการจึงเป็นเครื่องมือที่สามารถช่วยในการระบุและจำแนกเขตการจัดการการท่องเที่ยวตามลักษณะทางกายภาพ การจัดการพื้นที่ และสังคม ซึ่งส่งผลต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ความต้องการ และความคาดหวังของนักท่องเที่ยวในการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ (Clark & Stankey, 1979) อีกทั้งยังเป็นการรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรทางธรรมชาติให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

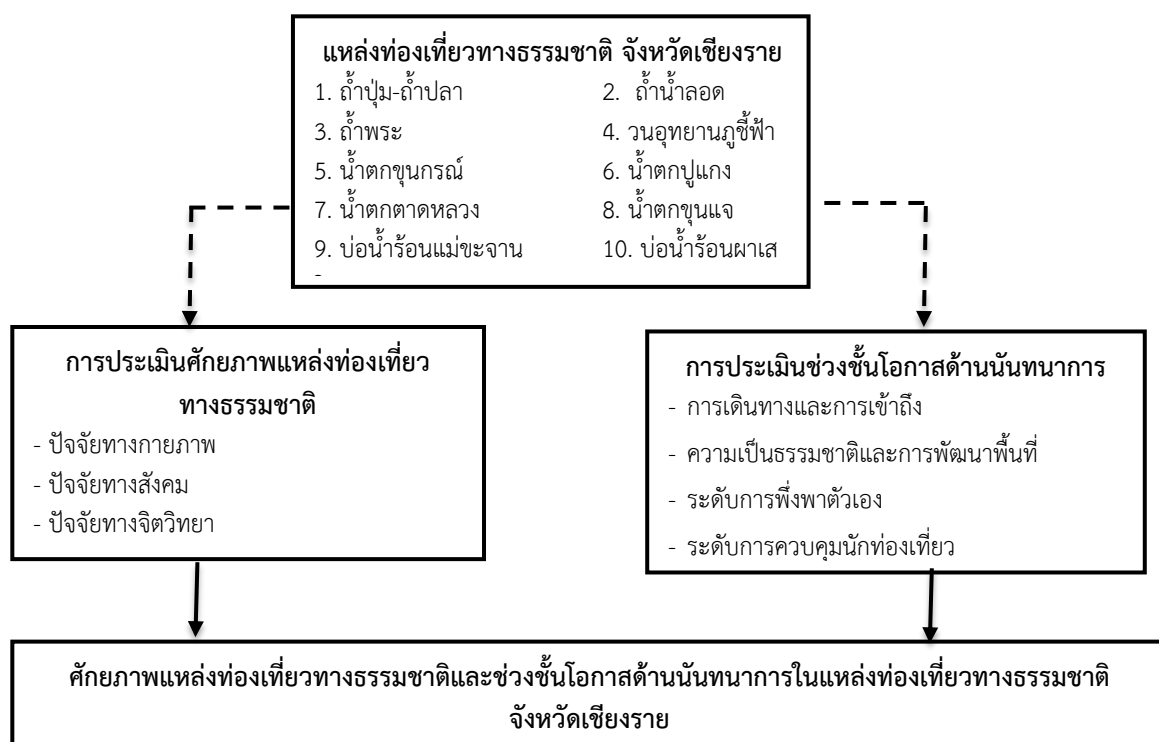
วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจและประเมินศักยภาพของทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อจำแนกช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเชียงราย

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ ทำการสำรวจโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 3 คน โดยใช้แบบวิเคราะห์ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (Recreation Opportunity Spectrum, ROS) แบบสำรวจรูปแบบและประเภทกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ และเครื่องจับพิกัดทางภูมิศาสตร์ (Global Positioning System, GPS) เป็นเครื่องมือวิจัยในการประเมินศักยภาพและจำแนกช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเชียงราย ทำการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจำนวนทั้งสิ้น 10 แห่ง ได้แก่ ถ้ำปุม-ถ้ำปลา ถ้ำน้ำลอด ถ้ำพระ น้ำตกตาดหลวง น้ำตกปูแกง บ่อน้ำร้อนแม่ชะจาน บ่อน้ำร้อนผาเสริฐ น้ำตกขุนแจ น้ำตกขุนกรณ์ และวนอุทยานภูชี้ฟ้า ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย 12 เดือน (พฤษภาคม 2558 - เมษายน 2559)

กรอบแนวคิด

นิยามศัพท์

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเชียงราย หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยวที่มีสภาพความสวยงามสมบูรณ์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในเขตจังหวัดเชียงรายซึ่งประกอบไปด้วยแหล่งท่องเที่ยวประเภท ถ้ำ น้ำตก ภูเขา และโป่งน้ำพุร้อน

ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ หมายถึง ประเภทแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติ ลักษณะกิจกรรมการใช้ประโยชน์ การจัดการพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการประกอบกิจกรรมนันทนาการและประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการไปเยือน

การทบทวนวรรณกรรม

ช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการ

ช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการ หมายถึง กลุ่มชั้นของแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติ ลักษณะกิจกรรมการใช้ประโยชน์ การจัดการพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ซึ่งจะส่งผลต่อการประกอบกิจกรรมนันทนาการและประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการไปเยือนที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ Clark & Stankey (1979) ได้สรุปความหมายของช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการไว้ในระยะเริ่มแรกกว่าเป็นความหลากหลายของโอกาสหรือทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมนันทนาการ โดยพิจารณาจากศักยภาพของทรัพยากรนันทนาการในพื้นที่นั้น ๆ เป็นสำคัญ ซึ่งต่อมา Rosenthal & Walsh

(1986) ได้ให้ความหมายโอกาสด้านนันทนาการ (Recreation Opportunity) ว่าเป็นการผสมผสานระหว่างองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ที่เกี่ยวข้องในการประกอบกิจกรรมนันทนาการ คือ กิจกรรม สภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่ประกอบกิจกรรม และประสบการณ์ที่ได้รับจากการประกอบกิจกรรม สำหรับประเทศไทย นววรรณฐานะกาญจน์ และคณะ (2548) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการว่า หมายถึง กลุ่มชั้นของแหล่งท่องเที่ยวที่กำหนดขึ้นบนพื้นฐานของที่ตั้งและลักษณะทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว ลักษณะกิจกรรมการใช้ประโยชน์และระดับของผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ภายในแหล่งท่องเที่ยวและรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลให้โอกาสในการประกอบกิจกรรมนันทนาการแต่ละประเภทและประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มชั้นแตกต่างกัน เช่นเดียวกับดรรชนี เอมพันธุ์และคณะ (2547) กล่าวว่า ประสบการณ์นันทนาการที่ได้รับจากการประกอบกิจกรรมในสภาพแวดล้อมที่ต่างกันไปย่อมมีความแตกต่างกันและเป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวที่จะสามารถเลือกประกอบกิจกรรมที่ตนชื่นชอบและต้องการในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเพื่อให้ได้รับประสบการณ์ที่ตนสนใจและต้องการ โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้การจำแนกช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการจากดรรชนี เอมพันธุ์ และคณะ (2549) โดยได้แบ่งช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการออกเป็น 5 ช่วงชั้น ดังต่อไปนี้

1. พื้นที่สันโดษ (Primitive : P) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพธรรมชาติดั้งเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลง พื้นที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ โอกาสในการพบปะกับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นต่ำ ร่องรอยการใช้ประโยชน์จากนักท่องเที่ยวพบน้อยมาก ไม่มีการควบคุมใด ๆ จากเจ้าหน้าที่ และไม่อนุญาตให้ใช้ยานพาหนะในพื้นที่ ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับคือ ความรู้สึกสันโดษ อิสระเสรี เจ็บ สงบ ได้ใกล้ชิดธรรมชาติอย่างแท้จริงและต้องพึ่งพาตนเองสูง เนื่องจากภายในแหล่งไม่มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ มีความเสี่ยงภัยสูง กิจกรรมนันทนาการในพื้นที่นี้ได้แก่ การเดินป่า ชมทัศนียภาพ ศึกษาธรรมชาติ ปีนเขา แค้มป์ปิ้ง เป็นต้น

2. พื้นที่กึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ (Semi-primitive Non-motorized : SPNM) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพส่วนใหญ่หรือส่วนที่เป็นจุดเด่นยังคงสภาพเดิม พื้นที่มีขนาดใหญ่มาก โอกาสในการพบเห็นนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นต่ำ พบร่องรอยการใช้ประโยชน์จากนักท่องเที่ยวบ้าง มีการควบคุมนักท่องเที่ยวโดยวิธีการควบคุมทางอ้อม เช่น การใช้วิธีการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก การสื่อความหมาย และไม่อนุญาตให้ใช้รถยนต์ในพื้นที่ ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับคือ ความรู้สึกสันโดษมีอิสระ ได้ใกล้ชิดธรรมชาติและต้องพึ่งพาตนเอง กิจกรรมนันทนาการในพื้นที่คล้ายกับพื้นที่สันโดษ และยังสามารถพายเรือ ดำน้ำตื้น ดำน้ำลึก ได้ด้วย

3. พื้นที่กึ่งสันโดษใช้ยานยนต์ (Semi-primitive Motorized : SPM) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพส่วนใหญ่หรือส่วนที่เป็นจุดเด่นยังคงสภาพเดิม พื้นที่มีขนาดปานกลาง โอกาสในการพบปะกับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นต่ำ พบร่องรอยการใช้ประโยชน์จากนักท่องเที่ยวมากขึ้น การควบคุมนักท่องเที่ยวปรากฏชัดเจนใน

พื้นที่ และสามารถใช้อย่างยาวนานในพื้นที่ได้ ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับคือ ความรู้สึกสันโดษปานกลาง อิสระ ใกล้ชิดธรรมชาติ มีการพึ่งพิงตนเอง

4. พื้นที่กึ่งพัฒนา (Semi-developed : SD) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพส่วนใหญ่หรือส่วนที่เป็นจุดเด่นยังคงสภาพเดิม โอกาสในการพบเห็นนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นสูง พบร่องรอยการใช้ประโยชน์จากนักท่องเที่ยวมาก การควบคุมนักท่องเที่ยวปรากฏชัดเจนในพื้นที่ และสามารถใช้อย่างพอเหมาะในพื้นที่ได้ ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับคือ การปฏิสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น การได้สัมผัสกับธรรมชาติ มีโอกาสได้ทดลองทักษะของตนเองในการประกอบกิจกรรมกลางแจ้ง และสามารถประกอบกิจกรรมที่ใช้อย่างพอเหมาะได้

5. พื้นที่พัฒนาแล้ว (Developed : D) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพแวดล้อมเป็นเมือง ดึกและอาคารมีการปรับเปลี่ยนสภาพทรัพยากรเพื่อส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเข้มข้น มีความแออัด เสียงดัง พบผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่มาก มีการใช้อย่างยาวนานมาก และมีการบริการขนส่งมวลชน

แนวคิดแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยวโดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้อาจจะเป็นความงดงามตามสภาพธรรมชาติ ความแปลกตาของสภาพธรรมชาติ สันฐานที่สำคัญทางธรณีวิทยาและภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ (Special Environmental Features) หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการ โดยแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติสามารถจำแนกได้หลากหลายรูปแบบทั้งจำแนกตามประเภทของแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ ชายหาด (Beach) เกาะ (Island) น้ำตก (Waterfall) แหล่งน้ำ (Water Resource) ถ้ำ (Cave) ภูเขา (Mountain & Hill) แก่ง (Rapid) โป่งพุร้อน (Thermal Spring) ซากดึกดำบรรพ์ (Fossil) ธรณีสันฐาน ภูมิประเทศที่มีลักษณะพิเศษ (Special Geography and Topography) ต้นไม้และสัตว์ป่าที่มีลักษณะพิเศษ (Special Plant and Wildlife) (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2551) นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติยังสามารถจำแนกตามการจัดการพื้นที่ ได้แก่ 1) แหล่งธรรมชาติที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ (National Park) วนอุทยาน (Forest Park) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (Wildlife Sanctuary) เขตห้ามล่าสัตว์ป่า (Non-hunting Area) สวนพฤกษศาสตร์ (Botanical Garden) สวนรุกขชาติ (Arboretum) สวนป่าและพันธุ์ไม้ (Forestry Plantations) 2) แหล่งธรรมชาติที่เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ และ 3) แหล่งธรรมชาติที่เอกชนเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ (กัลยา สว่างคง, 2558)

แนวคิดแหล่งนันทนาการทางการท่องเที่ยว

กมล สังข์เฉย (2548) ได้กล่าวว่า นันทนาการ คือ การพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งสอดคล้องกับ Brightbill (1960) กล่าวว่า นันทนาการเป็นกิจกรรมที่บุคคลเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ในช่วงเวลาว่าง เพื่อตอบสนอง

แรงกระตุ้นความพึงพอใจและความสุขของตนเองส่งผลบุคคลเข้าร่วมกิจกรรม เราเรียก การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อนันทนาการ ว่า กิจกรรมนันทนาการ โดยกิจกรรมนันทนาการ มีหลากหลายประเภทขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม และ/หรือทรัพยากรเพื่อรองรับกิจกรรมนันทนาการนั้น ๆ เรียกว่า แหล่งนันทนาการ ทั้งนี้ Clawson *et al* (1960) และ ดร.ชนี เอมพันธุ์ (2548) ได้จำแนกทรัพยากรนันทนาการทางการท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ทรัพยากรนันทนาการที่เน้นผู้ใช้ประโยชน์ (User-oriented Recreation Resources) คือ 1. แหล่งท่องเที่ยวที่เน้นผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นหลัก มีขนาดพื้นที่ที่ค่อนข้างจำกัด เมื่อเปรียบเทียบกับทรัพยากรนันทนาการประเภทอื่น ๆ มีการพัฒนาพื้นที่และปรับเปลี่ยนค่อนข้างสูงเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้มาเยือน ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมในระยะเวลาสั้น ๆ และอยู่ในเขตเมือง ไม่จำเป็นต้องมีความเป็นธรรมชาติสูง 2. ทรัพยากรนันทนาการที่เน้นธรรมชาติ (Resources-based Recreation Resources) คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นธรรมชาติค่อนข้างสูง มีขนาดพื้นที่ที่ค่อนข้างใหญ่ มีการจัดการรักษาสภาพแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เป็นหลัก รองลงมาเป็นผู้ใช้ประโยชน์พื้นที่ ทำให้ผู้มาเยือนต้องศึกษาข้อมูลพื้นที่และประกอบกิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมกับพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ระยะเวลาเดินทางและการเตรียมตัวในระยะยาว หรือช่วงวันหยุดหลาย ๆ วัน ติดต่อกัน อยู่ห่างไกลจากเขตเมือง/ชุมชน และ 3. ทรัพยากรนันทนาการที่เน้นทั้งผู้ใช้ประโยชน์และธรรมชาติ (Intermediate Recreation Resources) คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและปรับเปลี่ยนพื้นที่บ้างเพื่อตอบสนองผู้ใช้ประโยชน์ แต่ยังคงมีความเป็นธรรมชาติ อยู่ห่างจากเมือง/ชุมชน ไม่มากนัก แต่มากกว่าแหล่งนันทนาการที่เน้นผู้ใช้ประโยชน์เป็นหลัก ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่มีการใช้ระยะเวลาอย่างน้อย 1 - 2 วัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการการท่องเที่ยวทางธรรมชาติจำนวน 3 ท่านใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ 1. แบบวิเคราะห์ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ (Recreation Opportunity Spectrum, ROS) ประกอบด้วย เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 21 ตัวบ่งชี้ ซึ่งมีค่าคะแนนตั้งแต่ 1 ถึง 3 และ 2. แบบสำรวจรูปแบบและประเภทกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติซึ่งมีเกณฑ์ในการประเมินทั้งสิ้น 8 ตัวบ่งชี้ โดยให้ค่าคะแนนตั้งแต่ 1 ถึง 5 ร่วมกับการใช้อุปกรณ์สำรวจภาคสนาม ได้แก่ เครื่องจับพิกัดทางภูมิศาสตร์ (Global Positioning System, GPS) กล้องถ่ายภาพและสมุดบันทึก สำหรับพื้นที่ศึกษาทำการคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเชียงราย จำนวน 10 แห่ง จากการสุ่มแบบช่วงชั้น (Stratified Random Sampling) ได้แก่ ถ้ำปุม - ถ้ำปลา ถ้ำน้ำลอด ถ้ำพระ วนอุทยานภูชี้ฟ้า น้ำตกขุนกรณ์ น้ำตกปูแกง น้ำตกตาดหลวง น้ำตกขุนแจ บ่อน้ำร้อนแม่ชะจาน บ่อน้ำร้อนผาเสริฐ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้สมการถ่วงน้ำหนักอย่างง่าย โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาในช่วงระหว่างเดือนพฤษภาคม 2558 - เมษายน 2559

สูตรในการคำนวณ

$$ENTSP = \frac{\sum W_i R_i}{\sum W_i}$$

$$ENTR = \frac{W_1 R_1 + W_2 R_2 + W_3 R_3 + \dots + W_n R_n}{W_1 + W_2 + W_3 + \dots + W_n}$$

ENTR = ระดับศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

$W_{1...n}$ = ค่าถ่วงน้ำหนักให้ความสำคัญของปัจจัยชีวิตที่ 1...n

$R_{1...n}$ = ค่าคะแนนศักยภาพของปัจจัยชีวิตที่ 1... n

ทำการเปรียบเทียบค่าคะแนนกับระดับศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยว โดยแบ่งระดับศักยภาพออกเป็น 3 ระดับ ดังต่อไปนี้

$$\begin{aligned} \text{การแบ่งช่วงชั้น} &= \frac{\text{ค่าสูงสุด} - \text{ค่าต่ำสุด}}{\text{จำนวนช่วงชั้น}} \\ &= \frac{3 - 1}{3} = 0.66 \end{aligned}$$

ระดับศักยภาพในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนี้

1.00 - 1.66	=	ศักยภาพระดับต่ำ (L)
1.67 - 2.33	=	ศักยภาพระดับปานกลาง (M)
2.34 - 3.00	=	ศักยภาพระดับสูง (H)

ในส่วนของการวิเคราะห์ช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการนั้นกำหนดให้ค่าระดับคะแนนของประเภทแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการของ ROS ดังต่อไปนี้ (ดรธรณี, 2549)

1.00 - 1.80	=	แหล่งท่องเที่ยวประเภทพัฒนามาก (Developed, D)
1.81 - 2.60	=	แหล่งท่องเที่ยวประเภทกึ่งพัฒนา (Semi-Developed, SD)
2.61 - 3.41	=	แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติกึ่งสันโดษใช้ยานยนต์ (Semi-Primitive Motorized, SPM)
3.42 - 4.20	=	แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติกึ่งสันโดษไม่ใช้ยานยนต์ (Semi-Primitive Non-Motorized, SPNM)
4.21 - 5.00	=	แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ (Primitive, P)

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จังหวัดเชียงราย

ผลการสำรวจทรัพยากรธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จังหวัดเชียงรายด้วยแบบประเมินการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ตามปัจจัยชี้วัดและเกณฑ์ในการประเมินดังแสดงรายละเอียดในตารางผนวกที่ 1 พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในภาพรวมมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง ค่าคะแนน 1.70 ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงศักยภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้งหมดมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวธรรมชาติ การท่องเที่ยวผจญภัย และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับต่ำ โดยมีค่าคะแนน 1.78, 1.74, และ 1.70 ตามลำดับ ซึ่งจากการประเมินรายแหล่งท่องเที่ยวพบว่า น้ำตก ขุนกรณ์ มีศักยภาพโดยรวมสูงที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าคะแนนเท่ากับ 2.33 โดยเมื่อวิเคราะห์ศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ผจญภัยและเชิงนิเวศแล้วพบว่าอยู่ในระดับสูง มีค่าคะแนนเท่ากับ 2.57 , 2.40 และ 2.36 ตามลำดับ รองลงมาคือน้ำตกขุนแจ มีศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าคะแนนเท่ากับ 2.23 โดยเมื่อวิเคราะห์ศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ผจญภัยอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าคะแนน 2.24 ,2.31 ส่วนศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับสูง มีค่าคะแนนกับ 2.36 ตามลำดับ และน้ำตกปูแงมีศักยภาพโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าคะแนนเท่ากับ 2.21 โดยเมื่อวิเคราะห์ศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ผจญภัยและเชิงนิเวศแล้วพบว่าอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน โดยมีค่าคะแนน 2.38 ,2.23 และ 2.14 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเชียงราย

ที่	แหล่งท่องเที่ยว	ภาพรวม		ธรรมชาติ		ผจญภัย		เชิงนิเวศ	
		คะแนน	ศักยภาพ	คะแนน	ศักยภาพ	คะแนน	ศักยภาพ	คะแนน	ศักยภาพ
1	ถ้ำปุม-ถ้ำปลา	1.52	ต่ำ	1.59	ต่ำ	1.49	ต่ำ	1.43	ต่ำ
2	ถ้ำน้ำลอด	1.36	ต่ำ	1.29	ต่ำ	1.49	ต่ำ	1.32	ต่ำ
3	ถ้ำพระ	1.54	ต่ำ	1.65	ต่ำ	1.66	ต่ำ	1.40	ต่ำ
4	วนอุทยานภูชี้ฟ้า	1.89	ปานกลาง	1.91	ปานกลาง	1.95	ปานกลาง	1.99	ปานกลาง
5	น้ำตกขุนกรณ์	2.33	ปานกลาง	2.57	สูง	2.40	สูง	2.36	สูง
6	น้ำตกปูแง	2.21	ปานกลาง	2.38	สูง	2.14	ปานกลาง	2.23	ปานกลาง
7	น้ำตกตาดหลวง	1.07	ต่ำ	1.12	ต่ำ	1.09	ต่ำ	1.06	ต่ำ
8	น้ำตกขุนแจ	2.23	ปานกลาง	2.24	ปานกลาง	2.31	ปานกลาง	2.36	สูง
9	บ่อน้ำร้อนแม่ชะจ่าน	1.07	ต่ำ	1.12	ต่ำ	1.09	ต่ำ	1.06	ต่ำ
10	บ่อน้ำร้อนผาเสด็จ	1.80	ปานกลาง	1.97	ปานกลาง	1.77	ปานกลาง	1.81	ปานกลาง
ระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว		1.70	ปานกลาง	1.78	ปานกลาง	1.74	ปานกลาง	1.70	ต่ำ

ตอนที่ 2 ช่วงชั้นโอกาสทางด้านการนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจังหวัดเชียงราย

การประเมินจำแนกช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเชียงราย ทั้ง 10 แห่ง โดยแบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวถ้ำ 3 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวน้ำตก 4 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวโป่งน้ำร้อน 2 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวภูเขา 1 แห่ง พบว่า แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติส่วนใหญ่จัดอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทกึ่งพัฒนา ได้แก่ ถ้ำปุม-ถ้ำปลา ถ้ำพระ น้ำตกตาดหรง และน้ำตกปูแง มีค่าคะแนนเท่ากับ 2.20, 2.23, 2.60 และ 2.51 ตามลำดับ เนื่องจากมีการเข้าถึงที่สะดวกสบาย มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว และสภาพความเป็นธรรมชาติค่อนข้างน้อย และถ้ำน้ำลอดจัดอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติสันโดษเนื่องจากการเข้าถึงลำบากไม่สามารถใช้ยานยนต์ในการเข้าถึงได้ อีกทั้งยังไม่มีมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและไม่มีการใช้มาตรการควบคุมนักท่องเที่ยวแต่อย่างใด นอกจากนี้บ่อน้ำร้อนแม่ชะจานและบ่อน้ำร้อนผาเสริฐ อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทพัฒนาอย่างมาก โดยมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้บริการแก่ผู้มาเยือนในระดับที่สูงกว่าความเป็นธรรมชาติดั้งเดิม เช่น ห้องน้ำ ร้านค้า ร้านอาหาร ห้องแช่น้ำแร่ ห้องอาบน้ำ ลานจอดรถ เป็นต้น อีกทั้งการเดินทางยังสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกสบาย น้ำตกขุนกรณ์ อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทกึ่งธรรมชาติใช้ยานยนต์ เนื่องจากยังคงมีความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเท่าที่จำเป็น และสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก น้ำตกขุนแจ และวนอุทยานภูชี้ฟ้าจัดอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวกึ่งธรรมชาติไม่ใช้ยานยนต์ เนื่องจากสภาพพื้นที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณตามธรรมชาติ มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเท่าที่จำเป็นต่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และถ้ำน้ำลอดจัดอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติสันโดษ เนื่องจากยังไม่มีมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ ในพื้นที่ และยังคงสภาพดั้งเดิมของทรัพยากรธรรมชาติ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ช่วงชั้นโอกาสทางด้านนันทนาการของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเชียงราย

ปัจจัย	แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ			แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก				แหล่งท่องเที่ยวประเภท โป่ง น้ำพุร้อน		แหล่ง ท่องเที่ยว ประเภท ภูเขา
	ถ้ำน้ำลอด	ถ้ำปุม-ถ้ำปลา	ถ้ำพระ	น้ำตก ขุนแจ	น้ำตก ตาดหลวง	น้ำตก ปูง	น้ำตก ขุนกรณ์	บ่อน้ำร้อน แม่ชะจาน	บ่อน้ำร้อน ผาเสี้ยว	
1. ปัจจัยเกี่ยวกับการเดินทางและการเข้าถึง (Accessibility)										วนอุทยาน ภูชี้ฟ้า
1.1 ความยากง่ายในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	5.00	1.00	2.00	5.00	4.00	1.00	2.00	1.00	1.67	3.33
1.2 ประเภทของเส้นทางและพาหนะเข้าสู่แหล่ง ท่องเที่ยว (วิเคราะห์จากจุดเริ่มต้นเข้าถึงพื้นที่)	2.00	2.00	2.67	4.00	4.00	2.00	2.33	1.00	2.67	3.67
1.3 ระดับการพัฒนาของเส้นทางที่ไม่ใช่ยาน ยนต์ (ถ้าไม่มีปรากฏไม่ต้องนำมาพิจารณา)	3.00	3.00	0.00	3.00	1.00	3.00	0.00	0.00	0.00	1.67
1.4 ระยะทางของเส้นทางเดินเท้าวิเคราะห์จาก จุดสุดท้ายที่รถเข้าถึง	3.00	3.00	2.33	3.00	1.00	3.00	3.33	1.00	1.00	4.33
ค่าคะแนนเฉลี่ย	3.25	2.25	1.75	3.75	2.50	2.25	1.92	0.75	1.33	3.25
2. ความเป็นธรรมชาติและการพัฒนาพื้นที่										
2.1 ระดับความเป็นธรรมชาติและรูปลักษณ์ การพัฒนา	4.00	1.00	1.67	4.00	2.00	3.00	3.67	1.00	1.00	5.00
2.2 ขนาดเนื้อที่มีการพัฒนา	3.00	1.00	2.00	4.00	3.00	2.00	2.33	1.00	1.00	3.00
2.3 วัตถุประสงค์ของสิ่งอำนวยความสะดวก	5.00	2.00	2.00	4.00	2.00	2.00	3.67	1.00	1.00	4.67
ค่าคะแนนเฉลี่ย	4.00	1.33	1.89	4.00	2.33	2.33	3.22	1.00	1.00	4.22
3. ระดับการพึ่งพาตัวเอง	5.00	2.00	2.33	5.00	2.00	3.00	3.00	1.00	1.00	4.33
4. ระดับการควบคุมนักท่องเที่ยว / ควบคุม กิจกรรมการใช้ประโยชน์	5.00	4.00	4.00	2.00	4.00	3.00	3.00	3.67	2.33	4.33
ค่าคะแนนเฉลี่ย 4 ปัจจัย	4.02	2.20	2.23	3.75	2.60	2.51	2.65	1.31	1.33	3.88
การแปลผล	P	SD	SD	SPNM	SD	SD	SPM	D	D	SPNM

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเชียงรายมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลาง และมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวธรรมชาติ การท่องเที่ยวผจญภัย และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับต่ำ ซึ่งเป็นผลมาจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติส่วนใหญ่ไม่มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของทรัพยากรสภาพธรรมชาติรวมถึงพืชพรรณมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ ความหลากหลายของทรัพยากรที่เอื้อต่อการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวค่อนข้างจำกัด ไม่มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม และไม่เพียงพอต่อการใช้งาน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ จริญญา ณ พิกุล และ วารุชต์ มัธยมบุรุษ (2555) ที่พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในจังหวัดเชียงรายเกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมโดยไม่ได้รับการซ่อมแซมปรับปรุงให้อยู่ในสภาพที่ใช้งานได้ อีกทั้งยังไม่มีกระบวนการควบคุมดูแลเรื่องของผลกระทบสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในบางพื้นที่ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดการวางแผนการ

พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว แต่หากแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นได้มีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกันวางแผนการฟื้นฟูและปรับปรุงการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยเชื่อมโยงกับการออกแบบกิจกรรมและประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับก็จะสามารถยกระดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นได้ (Naidoo *et al*, 2011; อระนุช โกศล และ โชคชัย สุทธาเวช, 2557)

อย่างไรก็ตามเป็นที่สังเกตว่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อยู่ในความดูแลของพื้นที่อนุรักษ์ (อุทยานแห่งชาติ) ที่มีเจ้าหน้าที่ในการดูแลรับผิดชอบอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม ทั้งในด้านของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม และเพียงพอต่อการประกอบกิจกรรมนันทนาการในพื้นที่ มีการจัดแบ่งพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมให้เหมาะสมกับสภาพธรรมชาติ รวมทั้งมีกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติในการประกอบกิจกรรมเพื่อป้องกันผลกระทบที่เกิดขึ้น ทำให้มีผลการประเมินอยู่ในระดับดี ซึ่งสอดคล้องกับ Clark & Stankey (1979) ในการบริหารจัดการและพัฒนาพื้นที่ตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับโดยไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมและไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาจนมากเกินไป และในทำนองเดียวกันผลจากการศึกษาของราณี อธิชัยกุล และรชพร จันทร์สว่าง (2560) พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทั้ง 6 แห่ง มีการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อความยั่งยืน เช่น การกำหนดช่วงฤดูกาลในการเข้าพื้นที่ การกำหนดเขตเพื่อการท่องเที่ยว การเข้มงวดด้านกฎระเบียบ การสร้างจิตสำนึกที่ดีและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

ดังนั้น หากจังหวัดเชียงรายต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวให้มีศักยภาพสูงขึ้นควรมีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์เพื่อจำกัดการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว และพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เลือกใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เพื่อรักษาความสวยงามโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติวางมาตรการกฎระเบียบในการประกอบกิจกรรมในพื้นที่เพื่อป้องกันอันตรายให้แก่ผู้มาเยือนและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อสร้างความผูกพันและตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และร่วมกันอนุรักษ์ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติควรมีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์เพื่อจำกัดการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. หน่วยงานที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวควรมีการวางแผนการบริหารจัดการพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมทั้งมีการประสานความร่วมมือทางวิชาการระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

3. การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกควรให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม เลือกใช้วัสดุที่ได้ในท้องถิ่น เพื่อรักษาความสวยงามโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติ
4. ควรมีการวางมาตรการ กฎระเบียบในการประกอบกิจกรรมในพื้นที่เพื่อป้องกันอันตรายให้แก่ผู้มาเยือนและป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อม
5. ควรให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อสร้างความผูกพันและตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และร่วมกันอนุรักษ์ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่
2. ควรมีการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการประกอบกิจกรรมนันทนาการและการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดจำนวนผู้ใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมในการประกอบกิจกรรมในพื้นที่

References

- Brightbill, C. (1960). *The challenge of leisure*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Clark, R.N. and G.H. Stankey. (1979). *The Recreation Opportunity Spectrum: A Framework for Planning, Management and Research*. Gen. Tech. Rep. PNW-98. Portland, OR: Northwest Forest Experiment Station Forest Service, USDA.
- Clawson, M., Held, R. B., & Stoddard, C. H. (1960). *Land for recreation*. Chapter, 3, 124-193. Department of Mineral Resources. (2013) *Geological Survey and Assessment Chiang Rai province*. Academic report 2013. Fossils Geology and Natural History Museum. Lampang Province.
- Emphandhu, D (2005). *East Forest Complex Management Planning Project*. Bangkok: Faculty of Forestry. Kasatsart University.
- Emphandhu, D., Rachano, R., Raksapol, A, Nasa, M., & Kaokom, J,. (2006). *Natural Tourism in Chiang Mai, Chiang Mai, in the final report. The theme of the Master Plan to develop a tourism networking for natural tourism. Chiangmai Province*. Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (Public Organization). Bangkok.
- Emphandhu, D., Wannaleart, S., & Klubsuk, R. (2004). *Recreation Opportunity Spectrum*. Bangkok: Faculty of Forestry. Kasatsart University.
- Esichaikul, R., and Chansawang, R.(2017). *Development of Ecotourism Attraction Standards in Thailand*. Dusit Thani College Journal,11(Special), 1-17.

- Kosol, O., and Suttawet, C. (2014). *Empowering Local Guides in Nong Han Kumphawapi Wetland, Udon Thani Province*. Journal of Community Development and Life Quality. 4(2). 249 – 260.
- Na Pikul, J. and Madhyamapurush, W,. (2012). *The potential for tourism development and tourism destination in Chiang Rai Province*. Phayao research conference proceeding 1. University of Phayao.167-175.
- Na Tongkeaw,B. , Raksapol,A. , Pengkona,J., & Jittaprapan,B. (2017). *Potential and attractions development guideline for Tambon Kanthalee, Surat Thani Province*. Area Based Development Research Journal, 9(2), 106-121.
- Naidoo, P., Ramseook-Munhurrin, P. & Seegoolam, P. (2011). *An Assessment of visitor satisfaction with nature-based tourism attractions*. International Journal of Management and Marketing Research, 4(1), 87 – 98.
- Rosenthal, D. H., and Walsh, R. G. (1986). *Hiking values and the recreation opportunity spectrum*. Forest Science, 32(2), 405-415.
- Sungcheay, K. (2005). *Tourism Perception of Environmental Impact in Natural Recreational Resources*. Master of Science (Park and recreation) Thesis, Kasetsart University.
- Swangkorn, K. (2015). *The Potential Assessment of Waterfall Attractions in Saraburi Province*. SUTHIPARITHAT JOURNAL, 29(89): 179 - 194.
- Thanakarn, N., Arunpraparat, W., Pongpatthanurak, N., Noumpakdee, R., & Chumsangsri, T. (2005). *Decision Support System for Sustainable Management Planning of Nature-based Recreation Areas Phase I*. Bangkok: Faculty of Forestry. Kasatsart University.
- Wasana Thongton. (2011). *Application of Geographical Information System in TourismZoning Using Recreation Opportunity Spectrum in NamnaoNational Park, Petchabun Province*. Master of Science (Environmental Management) Thesis, National Institute of Development Administration.

Khwanruethai Krongyut, M.S. (Parks, Recreation, and Tourism)
Lecturer of Tourism Management, School of Tourism
Chiang Rai Rajabhat University.

Duang Siri Poomvichchuvech, M.A. (Tourism Industry Management)
Lecturer of Tourism Management, School of Tourism
Chiang Rai Rajabhat University.

Narumol Suman, M.S. (Parks, Recreation, and Tourism)
Lecturer of Tourism Management, School of Tourism
Chiang Rai Rajabhat University.